

Марсель Шамінад

Вол-Стріт (Машина до спекуляції)

Немов би у театрі витяглися рядами глибокі й просторі фотелі. Деякі вже зайняті. В повітрі чуємо ніжний аромат гаванських сигар. Доносяться уривки розмов у французькій, еспанській, англійській мовах. І час від часу спалахує полум'я запальнички чи сірника.

Поміж тими, що входять, бачимо елегантних жінок. Вони, ледви улаштувавшись, витягають з торбинки червоний олівець, звичним жестом пудруються, витягають свої папіросниці і, поміж двома спіралями диму, машинально розстібують свої футра і поправляють капелюхи. Ідуть і повертають льокаї, які уважно змінюють попільнички і проводять новоприбуваючих.

Атмосфера спокою і роскоші. Деж то я опинився? В якомусь клубі? Чи у знаній кравчині? Чи може в голлі якогось готелю? Може зараз попросять до чаю? Чи оркестр розпічне вальс? Або може я почую якогось конферансьє світової слави? Чи не доноситься через відчинені вікна галас з Єлисейських Піль, бурмотіння бадьорого весняного Парижа?

Саля поволі наповняється.

І ось вікна зачиняють, льокаї затагають занавіски. На електричному годиннику бе друга година: сигнал до вистави. Запановує мовчанка. На стіні, яка знаходиться проти публіки, бачимо чорну дошку, поліровану і блискучу немов озеро, яку цілу раптом заливає жмут світла. Цілий каскад назв, буря чисел затоплює цілу поверхню. Назви і числа і щераз назви і числа. Анаконда, Америка Кау, Американська сталь, Канедіян Падифік, Ді Пон де Немур... а коло них курси, цілі низки курсів, які піднімаються, або падають: курси Вол-Стріту.

Друга година це значить десята година в Нью-Йорку, година, коли, після удару гонгу на горішній трибуні, розпочинається сеанс на найбільш горячкової біржі світа. Година, коли приходить в рух величезна спекулятивна машина з Вол-Стріту. І в цілім світі тисячі-тисячі людей подібних до тих, що оточують мене в цій банковій салі на Єлисейських полях, чигають і тремтять нетерпляче, очікуючи на курси. Таких є тисячі на чердаках пароплавів, по нечисленних бюрах розсіяних в Сполучених Державах, у великих готелях, в пультмановських возах поспішних потягів, що стремлять до кордонів Мексика, вздовж берегів Каліфорнії, по порожніх степах далекої канадської півночі. Таких самих є тисячі в Бомбаю, Мельбурні, Шангаю, Гамбурзі, Буенос-Айресі, Стокгольмі. Всі вони очікують, щоби перечитати, чи почути, тенденцію цінностей, накази Вол-Стріту. Нью-Йорк точка приділу континентів, Вол-Стріт почварний магнет, що притягає погляди і бажання зем-

ної кулі. Згідно з добрим чи злим настроєнням більшість бірж інших країн регулює свій настрій, марнує сталість або слабкість курсів. Від цього великого ярмарку гри дістає свій імпульс таємниче колесо фортуни.

Вальс чисел на чорній таблиці продовжується. Курси акцій хемічних продуктів, металургії, копалень міді — йдуть до гори. Кандіян Паціфік стоїть на півточці вище як напередодні. Я чую як моя сусідка, зовсім молода жінка, шепоче до урядовця: „Прошу купити три тисячі Американ Телефон“. Вона подає цю астрономічну цифру тим самим спокійним і байдужим тоном, немов би казала: „Прошу мені дати пів фунта тісточок“. І струшує попіл з папіроса.

Протягом шости хвилин наказ переданий і виконаний на Вол-Стріті і клієнт одержує квіт продажі чи купівлі. Далеко менше часу потрібно для того, щоб наказ переданий в Парижі до Нью-Йорку, найскладніший наказ, аніж перевести найменшу операцію тут, в самім Парижі, де ви є на місці на біржі, в десяти метрах віддалення від урядовця, який тримає в руках ваші акції.

З галерії, куди пускають глядачів Сток-Ексченж, ви бачите немов би великий казан під шклом, в якому киплять і переливаються хвилі грошей. Сток-Ексченж — це найбільш удосконалена фабрика спекуляції.

Зі своїми підземними ходами, що нагадують нори кертці, через які переходить більш як тридцять кілометрів рур пневматиків, з цілим рядом кабін, пяти рядами контор, 650 телефонними келіями, телеграфічними апаратами, голосниками, електричними таблицями для оголошень, дзвінками, зі своїм — продовж одного лише сеансу — мільоном телефонічних сполучень з хвилями людей, які верещать і гестикують, припливають і відпливають, ця потвора продовж пяти годин без перерви зі страшним вереском, меле гроші. Підлога вкрита цілим килимом різнокольорових папірців, в повітрі літають паперові серпентини, вкриті цифрами. Казкові суми грошей переходять з рук до рук. Всі розрахунки ведуться виключно в сотнях одиниць і вище. Трансакції йдуть в тисячах акцій тої самої вартости. Купівля, або продаж десяти тисяч Американ-Табакко, дванадцяти тисяч Отіс-Елвейтор, двадцяти пяти тисяч Балдвін-Льокомотив, сорока тисяч Інтернешел-Нікель тріває пів хвилини — все в одній трансакції. Підчас одного сеансу переходять тут вісім, десять, дванадцять до шістнадцяти з половиною мільонів вартостевих паперів, отже більше аніж в Парижі в нормальний час продовж одного тижня, рахуючи як паркет так і куліси. Тут натомість Сток-Ексченж відповідає лише нашій офіційній біржі. Щоб мати повну уяву про розміри ню-йоркських операцій, треба врахувати трансакції, які переводяться в так зв. Коурт-Маркет, який можна порівняти з нашою кулісою.

Серед того величезного хвилювання, під тим потоком

замовлень і криків, посеред цього людського моря, цього безперервного припливу і відпливу капіталів, лише реєстраційний апарат так зв. „тікер“, спокійно виконує свою працю. Він переживає цифри:

5.000 Алляйд Кемінал, 151⁷/₈

3.500 Кока-Коля, 107¹/₈

6.000 Юніон Пацифік, 128,

— він нотує кожну трансакцію, і записує всі курси кожної вартости в міру перевищених трансакцій. Безмежна кількість прийомників, з якими він електрично злучений, передають в ту ж секунду ці курси через цілий простір Злучених Держав; поза межі американського континенту, до банків, агенцій, бюр. Він точно інформує про всі рухи на біржі, викликає масу замовлень і продажів, і притягає увагу всіх спекулянтів. Зі свого бюра в Сакраменто, з помешкання в Гальвітоні, зі своєї кабіни десь серед океану, з віддалення тисяч кілометрів від Вол-Стріт, кожний може слідкувати за химерною долею свого майна і протягом одної хвилини, передати свої розпорядження до Нью-Йорку, може все точно довідатися про свою виграну чи втрату. Лише у великі дні особливого хвилювання, коли розпорядження сипляться як град, навіть сама машина не може втримати ритму і задиханий тікер, нотує переведені трансакції з запізненням на пів а то й на цілу годину.

На другий день по закінченню війни на місце колишніх фінансових гігантів Гарріманів, Гудів, Морганів, Рокфелерів увірвалися на Вол-Стріт нові люди, які захопили біржу і віддалися там небувалій вакханалії. Це були, в більшості, незнані нікому особи, які прийшли невідомо звідки, може без обличчя і без знайомств. Вони цілком недавно з'явилися у Нью-Йорку, ці дрібні торговці зерном, ковалі з провінції, шофери, маленькі торговельні служачі. Поміж ними було багато людей з Заходу, людей брутальних, терпких, без скрупулів. Вся ця банда почала спекулювати так як ще ніде ніхто не спекулював. Це були брати Фішери — ціле плем'я, бо їх було аж сімох; далі Джесс Нівермар, Артур Коттен, Франк Блісе, Джозеф Гігінс, Міхаель Мігов і багато інших, таких як Вільям Дюран, колишній французький наколесник-змагун, дезертир, який на протязі одного 1928 року перевів операцій більше як 11 мільонів вартостевих паперів, які репрезентували капітал в розмірі одного мільярда і 250 мільонів доларів. Або такий Джон Кескоб, передтим стенографіст, який своїми величезними маніпуляціями з акціями Джeneral Моторс, здобув собі славу фабриканта мільонерів серіями. Вони всі грали на „госу“ і захоплювали позиції, які своїми розмірами перевищували найбільш сміливі біржеві спекуляції мільярдерів, і сповняли жахом найбільш досвідчених з поміж фінансових корсарів.

Добробут Сполучених Держав уявлявся всім непохитним. Гроші пили з усіх закутин світу до Нью-Йорку. Біржа піднімалась завжди. Як живе срібло в своїй рурці, піднімались її

2836 вартостевих паперів. Не рахуючи облігацій як рівнознач, які продавались в Коурт Маркет, вартість акції, що продавали в самім Сток-Екскенж осягала вже на початку 1928 року 1250 мільярдів, а з кінцем тогож року піднялась до 1650 мільярдів. Іншими словами приріст становив 400 мільярдів протягом менш як одного року і продовжував зростати далі, осягаючи в осени 1929 року просто гімалайської височини, около 2.000 мільярдів.

Цілий світ як загіпнотизований цим бурхливим зростом, вдивлявся в цей золотоносний потік, який здавалось ніколи не висохне.

Американський золотий запас замість 1.290 мільонів доларів в році 1913, осягав у 1920 році вже 2.451 мільонів, в році 1924 — 4.090 міль., а в 1926 р. становив 44% світового запасу осягнувши своєї рекордової цифри у 5.015 мільонів доларів. Щодня приходили нові запаси золота і складались в льохах державної скарбниці, за її сталевими дверима, що важили 20 тон, під підлогою Екскенж Плес. Судячи по тій послідовности з якою прибувало золото, можна було думати, що Нью-Йорк швидко матиме під ногами доірогодінний метал цілого світу.

Крісло на Вол-Стріт продавалось за 12 і пів мільонів франків і більше. Біржева спекуляція потребувала протягом 24 годин більш як 15 мільярдів франків. Гроші позичались тутже готівкою для спекуляції на 10, 12 і 20 відсотків. Що ранку відкривались нові віконця, творилися нові фінансові підприємства. Демон гри, горячка спекуляції охопила всі суспільні верстви. Поліційний агент, стенотипістка, хлопець від ліфту — всі грали. Хлопці для посилок, куховарки мали тоді в банках позиції до сто тисяч доларів (два і пів мільона франків). А біжучі рахунки в банках все зростали.

Нью-Йорк став головним осередком фінансових можливостей. Він вже не міг використати свого кредиту, і зупинити розмноження банків. Він був змушений стерилізувати золото в найбільш можливій мірі. Американські банкіри вже уявляли собі в своїх мріях гегемонію долярового кредиту.

Подумайте, що протягом самого 1929 року, функціонування Вол-Стріт коштувало около 160 мільонів доларів. Ось скільки витрачала спекуляція на саме утримання спекуляційної машини.

І ось раптом одного жовтня 1929 року все це розсипалось як хатка з карт. Майже що ранку в смертельній мовчанці з гори трибуни Стек-Екскенж звучали три віщі удари молотка, які означали, що ще один банк вмер, що ще одного члена біржі не стало. Це було попередження для фінансових авантюристів, memento mori для спекуляції.

Світляні цифри на гарних таблицях продовжували свій головокружний танок, але тепер що хвилини вони нотували упадок вартости акції. І на вулиці право-і ліворуч від біржі

можна було бачити стрункі ряди вчорашніх мільонерів в жакетах і циліндрах, які просили: „Прошу купити в мене яблуко“. Фабриковані передтим масово, вони тепер также масово йшли на жеври.

В бурхливому Вол-Стріті, яку так багато людей уважали обраним місцем нової цивілізації, і яка в дійсності була лише тою точкою земної кулі де найліпше можна було спостерігати хаос нашої доби, почварна машина до спекуляції заламалася.

(З французького переклав І-ий)

Дж. Донцов

Бунт філістрів

(про „етику“)

Один кореспондент писав в 1910 р. до графа Льва Толстого:

„Ні, Лев Николаевич, ніяк не можу погодитися з вами, що людські відносини направляться самою любов'ю... Перед самою вашою смертю говорю вам, що світ захлиснется в крові. Жалую, що ви не дочекаєтеся того часу, щоби наочно переконатися в своїй помилці“¹⁾

Автор листа помилявся. Хочби навіть Л. Толстой дочекався війни і революції, — напевно не визнає свої помилки: не він, а світ в його очах — не мавби рації по 1914 році так само як перед тим. Скількиж то толстовців діждалися часів, коли „світ захлиснувся в крові“, але чи багато з них змінило свою рецепту спасіння людскости?

Такими толстовцями повне було благословенне ХІХ століття. Тоді, перед потопом, байкою здавалися „ненормальні“ часи. Річард Ш-й, Карло Мор, Макбет, Коріолян, Торквемада, Раваляк, релігійні війни, Шільйонські замки, „темне Середньовіччя“ з тортурами, й кострищами — існувало лише в книжках. Ті постаті — це були плятонові „тіні“, яких ніколи не побачити живими, з мяса і крові, в життю, хіба на сцені. Хто не дихав млавим повітрям того століття, не зрозуміє його, ані толстовців. Всякі ексцеси, ненависти, насильства — як панцирі мандрівних лицарів — спочивали в музеях. Шекспірівські постаті — теж. Леді Макбет нанищоб не здалася всі її клопоти з чоловіком — бо справи престолонаслідства рішалися в культурнім ХІХ-м віці особливими законами або прагматичною санкцією. Сліди релігійних війн, коли й лишилися, то хіба в формі невинного „дущехватства“: На вулицях не збиралися столковиська, щоби виявити „гнів народу“: саме начальство збирало цей нарід — у виборчі льокалі або до парламенту, щоби міг висловити своє довіря або недовіря урядові. В найсвобіднішій країні, у Франції — химерна дама демократія могла двічі

¹⁾ П. И. Бирюков, Біографія Л. Н. Толстого, Гос. Изд-во, 1923 р.